

ског Савеза њега не признаје. У посебном одељку ове главе приказан је пројекат Дунавског пакта и политика земаља Мале антанте.

У другом поглављу говори се о друштвено-политичким збивањима у земљи. Несумњиво је да су економски односи између Југославије и Немачке и Италије веома добро обрађени и приказани у свој сложености и повезаности. Знатна пажња је посвећена односима између Југославије, Италије, Бугарске и Немачке током 1937. и 1938.

У последњем поглављу приказана је политичка борба у Југославији у другој половини 1937. и почетком 1938. и њен одраз на спољ-

ну политику земље. Даље се детаљно говори о процесу рушења Мале антанте од стране Југославије на челу са Стојадиновићем.

Ово дело несумњиво представља значајно остварење, које открива читав низ проблема. Односе између Југославије и Мале антанте с једне и Немачке с друге стране даје у свој својој сложености и повезаности са међународном ситуацијом, а нарочито са делатношћу великих земаља западне демократије, Француске и Енглеске. Коришћење југословенске грађе несумњиво би још више допринело вредности ове књиге.

Милица Бодрожић

В. К. ВОЛКОВ, ОПЕРАЦИЈА „ТЕВТОНСКИ МЕЧ“

Москва 1966.

Дело је написано на основу бројних радова који третирају марсељски атентант, пошто он привлачи пажњу свих историчара који пишу о међународним односима између два светска рата. Волков констатује да је основни недостатак свих тих дела у томе што сматрају да је убиство продукт унутрашњих националних противуречности и односа с Италијом. Аутор, међутим, сматра да је основни политички мотив хитлероваца рушење система безбедности у Европи путем убиства једног од његових твораца. У расветљавању убиства највише су му допринели документи објављени на међународној конференцији за штампу 1957. из којих се види да је Немачка инспиратор и организатор читаве ове акције.

У првом поглављу после описа извршења злочина Волков даје податке о краљу од његовог рођења и мотиве његовог доласка у Француску. Даље је Волков дао историјат усташа и њихове везе са Мађарском, Италијом, Аустријом и Немачком. Посебна пажња је посвећена Павелићевој повезаности с организацијом ВМРО. Има много речи о усташким логорима и терористичким акцијама на југосло-

венској граници, тзв. устанку у Лици и неуспелом атентату на Александра у Загребу децембра 1933.

У наредном излагању приказан је процес у Екс-ан-Прованси, који није дао одговор на многа нерешена питања.

Хансу Шпајделу, помоћнику немачког војног аташеа у Паризу, посвећено је посебно поглавље. Сем доношења три документа која су објављена на међународној конференцији за штампу у Берлину у вези са планом о извршењу операције „Тевтонски меч“, заправо убиству Александра и Бартуа, износи се каријера овог нацисте, који је у мају 1957. постављен за главнокомандујућег сувоземних снага НАТО пакта, да би 1963, у 63. години живота, поднео оставку. Чињеница да се у једној озбиљној историјској студији посвећује велика пажња реакционарној делатности једног нацистичког вође неоспорно потврђује да је Волков желео да укаже да у Западној Немачкој опет избијају на површину људи који су колективно безбедности нанели огромне ударце и увек играли реакционарну улогу, што као објективан историчар и треба да учини.

Волков потом зналачки утврђује какве је последице требало да изазове убиство Бартуа по систем колективне безбедности, а нарочито на слабење односа између Француске и Совјетског Савеза. С друге стране, убиством Александра на француској територији хитлеровци су могли да рачунају на слабење савеза између Француске и Мале антанте. Што се тиче делатности ВМРО-а и усташа, Волков подвлачи њихову повезаност, која се огледа у чињеницама да се Ванчо Михајлов у Риму састао са Павелићем, одакле је кренуо за Швајцарску, из које одлази у Париз, где се састаје са Шпајделом, а преко њега са Ерихом Хасом, који је повезан са једним од руководиљаца из француске полиције.

У шестом поглављу истакнуто је да убиство у Марсељу није означило крај операцији „Тевтонски мач“, пошто је требало ослабити не само односе Мале антанте и Балканског пакта са Француском већ и замаскирати немачке агресивне планове, у чему су Немци свестрано искористили своју штампу и Геринга, који је присуствовао краљевој сахрани.

У *Епилогу* Волков је приказао расформирање усташких логора и делатност усташа до избјијања ра-

та, образовање НДХ, улогу и положај њихове тзв. Независне Државе Хрватске, њен пад и делатност усташа у иностранству до 1965.

Писан на основу Волкову приступачне грађе (не користи југословенске фондове) и литературе, рад представља јединствено остварење посвећено једном од најзамршенијих догађаја у дипломатској историји. Откривајући читав низ нових проблема за историчаре, Волков је правилно оценио да убиство у Марсељу представља атак на систем колективне безбедности, а самим тим на мир у целом свету. Волков је при том свестан да Александар не представља позитивну личност, да је диктатор који није у стању да изврши унутрашњу консолидацију земље, али јасно указује какве је компликације на међународном плану требало да изазове његово убиство — не само између Француске и земаља Мале антанте него и између Француске и СССР-а, као и Југославије и Италије. Стога и није чудо што Волков жали што талијанска историографија о овом проблему није дала своју реч, као што то нису учиниле ни усташе у време своје владавине.

Милица Бодрожич

Др ЈУЛКА МЕШТЕРОВИЋ, ЛЕКАРЕВ ДНЕВНИК

Војноиздавачки завод, Београд 1968

Објављен је још један врло карактеристичан и значајан прилог упознавању историје народноослободилачког рата и народне револуције.

Није непознато да се у неким војним круговима сматрало да су болнице и у нормалнијим условима у рату одржаване углавном због тога да не би дошло до деморалисања војске. У кретању јединица разних војски рањеници су остављани у најближим насељима. Карактер народноослободилачког рата, с једне, и жестиња борбе против непријатеља под разним називима, с друге стране, на самом

почетку су утицали да се створи ново схватање о заштити рањеног борца и санитарској служби уопште. Ни у најтежим условима борбе ни тешки рањеници се нијесу смјели остављати никоме, да њих и оне који би их чували непријатељ не би уништио. Услови ратовања и однос према рањеном борцу, као великој и моралној вредности, наметали су потребу преношења и тешких рањеника, супротно свим прописима медицине. Није чудо што су они морали и умирати на носилима. Поменимо само примјер да је послеје прелаза Неретве, у марту 1943, болница